

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาวิกฤติอันน่าเป็นห่วง จากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล โดยมุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแต่ประการเดียวทำให้นุคคลและสังคมรวมทั้งโครงสร้างและกลไกบริหารและการจัดการต่าง ๆ ปรับตัวตามไม่ทันเกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ โดยเฉพาะเมื่อเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ที่มาพร้อมกับวัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศที่ยังขาดการเตรียมความพร้อมที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งสร้างปัญหาทั้งระบบให้กับสังคมไทย มีผลกระทบอย่างรุนแรงจากกระแสวัตถุนิยมและวัฒนธรรมการบริโภคซึ่งส่งผลกระทบกระเทือนถึงคุณธรรม จริยธรรมของประชาชน จนเป็นปัญหาทางจิตวิทยาสังคมอย่างน่าเป็นห่วง ส่งผลให้เด็กและเยาวชนไทยมีค่านิยมที่แตกต่างไปจากเดิม โดยเน้นทางวัตถุมากกว่าการพัฒนาจิตใจ ก่อให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว การแสดงออกที่ผิดศีลธรรม การเห็นผิดเป็นชอบ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมถอยทางศีลธรรม เกิดปัญหาสังคมและหลายฝ่ายต่างเร่งแก้ไข เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขเป็นสังคมที่มีคุณภาพ มุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต รักความสามัคคี มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและมีระบบคุ้มครองทางสังคมที่ดี โดยต่างหวังว่าการศึกษาจะเป็นกระบวนการช่วยสร้างคนให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

ในการปฏิรูปการศึกษาจึงเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมและนำลงสู่การปฏิบัติ โดยในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 6 กำหนดความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาให้เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การที่จะทำให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ได้นั้น ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือช่วยกันในการส่งเสริมบทบาทครอบครัว องค์กรทางศาสนา โรงเรียน ชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจเอกชน อาสาสมัครและสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้เป็นกลไกเกื้อหนุนให้คนไทยเป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี ความรักชาติ

มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และลดปัญหาทุจริตประพฤติมิชอบรวมทั้งมีส่วนสนับสนุนการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตของประชาชนตลอดทุกช่วงอายุ โดยสร้างการปลูกจิตสำนึกในความรักชาติ และความเป็นไทยอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเน้นการรณรงค์ให้ทุกฝ่ายในสังคม รวมทั้งส่งเสริมบทบาทอาสาสมัครในการกระตุ้นให้คนไทยมีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี และความรักชาติ มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมที่สำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่มีจิตคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักฟังตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความรู้อันเป็นสากล มีทักษะและกระบวนการ รักการออกกำลังกาย มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรักประเทศชาติและท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2544)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่เป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ไว้ 4 ช่วงชั้น ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ 2) มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า 3) มี

ความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ 4) มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญาและทักษะในการดำรงชีวิต 5) รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเอง ให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี 6) มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค 7) เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 8) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม และ 9) รักประเทศชาติและท้องถิ่นมุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

การพัฒนาคนให้มีคุณภาพจะต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้านคือ ด้านพุทธิพิสัย, ด้านทักษะพิสัย, ด้านจิตพิสัย ในด้านจิตพิสัย ถือว่าเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัยของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดไว้ในมาตรฐานด้านผู้เรียนมาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ดังนั้นถ้าหากนักเรียนได้รับการปลูกฝัง เสริมสร้างพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับวัย เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและในการปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนนั้นยังไม่ชัดเจน เนื่องจากยังไม่มีตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนและเหมาะสมในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาชาติ ที่ต้องการให้นักเรียน ดี เก่งและมีความสุข

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เนื่องจากการศึกษาดัชนีชี้ (Indicators) เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ศึกษาปัญหาทางการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ จำนวนมาก เพื่อให้ได้ตัวชี้วัดที่เหมาะสมและสามารถนำไปตอบปัญหาทางการศึกษาได้ ดังนั้นตัวบ่งชี้จึงมีความสำคัญต่อการนำไปใช้วางแผนและกำหนดนโยบายทางการศึกษา โดยตัวบ่งชี้ที่ถูกสร้างขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อนักบริหารการศึกษานักการศึกษาสำหรับใช้วิเคราะห์ วางแผนและแก้ปัญหาขององค์กร รวมทั้งใช้ในการตรวจสอบระบบการศึกษา การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา การวิจัยและพัฒนาระบบการศึกษาต่อไป

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบโมเดลและตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึง

ประสงค์ของนักเรียนที่ชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจนำแนวคิดการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน รวมทั้งตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์มาพัฒนาเป็นองค์ประกอบและตัวบ่งชี้รวมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้อง ชัดเจนและเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนต่อไป

2. คำถามการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ตั้งคำถามสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

2.1 ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนประกอบด้วยอะไรบ้าง

2.2 ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

3.2 เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. สมมติฐานการวิจัย

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่สร้างและพัฒนาขึ้นจากหลักการ แนวคิด และทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2552 จำนวน 403,212 คน

5.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2552 ซึ่งกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของยามานะ (Taro Yamane, 1967) และประมาณค่าได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

5.2 แนวคิดทฤษฎี เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3 องค์ประกอบหลัก 15 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

5.2.1 องค์ประกอบด้านการเป็นคนดี ประกอบด้วย ความมีวินัยและรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อและเสียสละ ความกตัญญูกตเวที การประหยัด ความภูมิใจในความเป็นไทยและรักษาสมบัติชาติ ความขยัน อดทน และการมีมนุษยสัมพันธ์

5.2.2 องค์ประกอบด้านการเป็นคนเก่ง ประกอบด้วย ความรู้ด้านวิชาการ ทักษะการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ และทักษะการทำงาน

5.2.3 องค์ประกอบด้านการมีความสุข ประกอบด้วย สุขภาพกาย สุขภาพจิต และชื่นชมในศิลปะ คนตรีและกีฬา

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 **ตัวบ่งชี้** หมายถึง สารสนเทศที่บ่งบอกสถานะหรือสภาพการณ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งของสิ่งที่เราสนใจ ซึ่งสารสนเทศดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของข้อความ ตัวประกอบ ตัวแปรหรือค่าที่สังเกตได้จากตัวเลขหรือข้อเท็จจริงมาสัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดค่าหรือคุณค่าที่สามารถชี้ให้เห็นลักษณะของสภาพ การดำเนินงานหรือผลการดำเนินงานนั้น ๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

6.2 **คุณลักษณะที่พึงประสงค์ (Desirable Characteristic)** หมายถึง ลักษณะประจำตัวของนักเรียนที่ชี้ให้เห็นถึงความดีที่เป็นที่ต้องการหรือเป็นที่ต้องประสงค์ ซึ่งกระบวนการที่จะสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนจะกระทำโดยผ่านองค์ประกอบพฤติกรรมเฉพาะ 3 ประการ คือ การเป็นคนดี การเป็นคนเก่ง และการมีความสุข ดังนี้

6.2.1 **การเป็นคนดี (Morality)** หมายถึง ลักษณะการแสดงออกของนักเรียนที่แสดงให้เห็นถึงความมีวินัยและรอบคอบ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ความกตัญญูกตเวที การประหยัด ความภูมิใจในความเป็นไทย รักษาดีและรักษาสິงแวดล้อม ความขยันหมั่น อดทน และการมีมนุษยสัมพันธ์

6.2.2 **การเป็นคนเก่ง (Achievement)** หมายถึง ลักษณะการแสดงออกของนักเรียนที่แสดงให้เห็นถึงการมีความรู้ด้านวิชาการ มีทักษะการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้และทักษะการทำงาน

6.2.3 **การมีความสุข (Happiness)** หมายถึง ลักษณะการแสดงออกของนักเรียนที่แสดงให้เห็นถึงการมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต มีความชื่นชมในศิลปะ คนตรีและกีฬา

6.3 **ความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์** หมายถึง ผลการวิเคราะห์ทางสถิติโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบว่า ค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) ค่าหรือมี

นัยสำคัญทางสถิติ มีค่าความน่าจะเป็น (p-value) เข้าใกล้ 1 ค่าดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index = GFI) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjust Goodness of Fit Index = AGFI) มีค่าเท่ากับหรือเข้าใกล้ 1

6.4 นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6.5 ครู หมายถึง ครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน